

سخن نخست

دکتر «اردلان» فیزیکدان نقل می‌کرد از استاد ادبیاتی به نام «موزس هُدِس» که، «تمدن روش و منش است». این سخن کوتاه سخت یادآور سخن همکار و دوست متقدمان «محمد رضا فیاض» است که می‌گفت: «فرهنگ حاصل اهمیت دادن است». این اهمیت دادن را در پی انتشار نخستین شماره‌ی مهرگانی دریافتیم و دیدیم منش و روش دوستان و همکارانمان را. قریب به اتفاق همگنان که از زادن مهرگانی آگاه شدند واکنشی در خور بزرگی شأن خودشان نشان دادند. فصلنامه‌ی ماهر بخشی از سرمقاله‌اش را به معرفی اختصاص داد، هنر موسیقی بی‌هیچ چشمداشتی دست به چاپ «سخن نخست» شماره‌ی پیشین زد و فرهنگ و آهنگ نیز تمام-صفحه‌ای را به پوستر شماره‌ی نخست واگذاشت. به همین منوال آن همکاران نیز که نشریاتی اینترنتی داشتند؛ مانند گفتگوی هارمونیک، موسیقی ایرانیان و گروه یارآوا، چنان کردند که دوستان دیگرمان کرده بودند. این منش و روش و آن اهمیت دادن ما را واداشت تا سخن نخست را با قدردانی از همه‌ی همکارانمان شروع کنیم. برای یاران مهرگانی هیچ چیز بیش از این شادی بخش نبود که کسانی که عمرشان را در این راه گذاشته و کسوتی اندوخته‌اند آن را به منشی و روشی نیکو به دیگران معرفی کنند.

می‌دانیم که در «جامعه‌ی علمی» - چیزی که معتقدیم هنوز دنیای موسیقی ما (و بسیاری دانش‌های دیگرمان هم) از آن بهره‌ی چندانی ندارد- اهمیت دادن فقط با نمایاندن و معرفی تحقق نمی‌یابد، اما فراموش هم نمی‌کنیم که این گام نخست به شمار می‌رود. امید گام‌های بعدی چنان که در سرمقاله‌ی شماره‌ی اول هم اشاره کردیم بخشی جدا نشدنی از جان ماست.

پس از انتشار شماره‌ی نخست پرسشی که بیش از همه درباره‌ی مهرگانی مطرح می‌شد این بود که «چرا مهرگانی به شکل الکترونیک و رایگان ارائه می‌شود؟». گویی دلایلی را که در شماره‌ی پیش برشمرده بودیم کافی نیافته بودند یا بر این اساس که در این فرهنگ هیچ چیز همانطور که می‌نماید نیست، باورش نکرده بودند، بنابراین تصمیم گرفتیم جریانی را معرفی کنیم که برخی از ویژگی‌هایش سرمشق ما در اندیشه‌ی بنیاد مهرگانی بود.

«پژوهش‌نامه‌های آزاد»^۱ جریانی است در انتشار اطلاعات علمی که از اواخر دهه‌ی ۱۹۸۰ میلادی در جامعه‌ی علمی جهانی شروع به رشد کرد و اصل اولیه‌ی آن بر انتشار آزاد و آسان‌تر دست‌یافته‌های علمی قرار داشت با هدف اینکه دانشوران و احتمالاً کاربران عام با راحتی بیشتر و بدون پرداخت هزینه‌های فنی بتوانند نتایج پژوهش‌ها را به دست آورند تا شاید از این راه علم با آسانی بیشتری به لایه‌های جامعه نفوذ کند و مردم بیشتری از آن بهره‌مند شوند. به همین دلیل ویژگی آن را چنین در تعریف آورده‌اند: «نداشتن سد مالی و هرگونه مانع دیگر به جز دسترسی به خود اینترنت». این روش که واکنشی است به انحصار شدید و افراطی قوانین حق کپی و دسترسی دشوار به مقالات علمی، در بخشی از مجامع روشنفکری و دانشگاهی طرفدارانی یافته است، که به‌خصوص بعضی از تاثیرگذارترین آنها را می‌توان در

جامعه‌ی دانشگاهی انگلیسی-فرانسه زبان کانادا دید. در حوزه‌ی نزدیک به گرایش‌های مهرگانی شاید دو نشریه‌ی «نشانه‌شناسی کاربردی»^۲ و «مطالعات انتقادی درباره‌ی بداهه‌پردازی»^۳ مثال‌های خوبی از یک پژوهش‌نامه‌ی آزاد باشند.^۴

به طور معمول پژوهش‌نامه‌های آزاد از دو طریق هزینه‌های خود را تامین می‌کنند: یارانه‌های دانشگاهی و پرداخت‌های مولفین و بر همین اساس هم چنین پژوهش‌نامه‌هایی به دو دسته‌ی عمده از دیدگاه نحوه‌ی تامین مالی تقسیم می‌شوند. علاوه بر این پژوهش‌نامه‌های آزاد را می‌توان به دو طریق دیگر هم تقسیم‌بندی کرد: سیاست‌های پذیرش مقالات و سیاست‌های انتشار مقالات. براساس همین دو نوع دسته‌بندی پژوهش‌نامه‌ها از یک طرف به «دسترسی آزاد»^۵ (که در اصطلاح به آن «راه طلایی» می‌گویند) و «بایگانی توسط مولف»^۶ (که در اصطلاح به آن «راه سبز» می‌گویند) و از طرف دیگر به «دسترسی آزاد کامل»^۷، «دسترسی آزاد مرکب»^۸ و «دسترسی آزاد با تاخیر»^۹ تقسیم‌بندی می‌شوند. با این وصف مهرگانی را باید نوعی پژوهش‌نامه‌ی آزاد دانست که در راه طلایی و با دسترسی آزاد کامل گام بر می‌دارد، تنها تفاوتش با نمونه‌های متعارف در این است که از دیدگاه تامین هزینه‌ها، هیچ یک از دو راه شناخته شده را نمی‌پیماید بلکه هزینه‌های اندک آن فعالان شخصی پرداخت می‌شود. آرمان‌ها و اهداف موجود در شکل‌گیری مفهوم «پژوهش‌نامه‌ی آزاد» با آنچه یاران مهرگانی را واداشت تا چنین نشریه‌ای را پی‌ریزی کنند به قدری نزدیک است که لازم دیدیم برگردان بخش کوتاهی را از شرحی که درباره‌ی «پروژه‌ی دانش عمومی»^{۱۰} نوشته شده در اینجا بیاوریم:

«در همین حال که کار پروژه بر بهبود بخشیدن به کیفیت فرآیندهای انتشار پژوهش‌گرانه متمرکز است، در پی گسترش قلمرو آموزش عمومی از طریق اصلاح سهم علوم اجتماعی در معرفت عمومی نیز هست، با این عقیده که چنین همکاری‌ای برای آزادی فعالیت‌های دانشگاهی، بهره‌گیری عمومی از خرد و شکل‌های دموکراسی مبتنی بر خرد جمعی، حیاتی است.»

شاید مهرگانی فعالان در بخش دوم این اهداف (تغییر بهره‌ی علوم اجتماعی) سهمی نداشته باشد، اما بخش نخست و سوم آن از ابتدای کار مورد توجه یاران مهرگانی بوده است.

^۲ [Semiotique Appliquee/ Applied Semiotics](#)

^۳ [Critical Studies in Improvisation/ Études critiques en improvisation](#)

^۴ پژوهش‌نامه‌های آزاد زیادی با موضوع مرتبط با موسیقی وجود دارد که علاقه‌مندان می‌توانند از طریق پایگاه اینترنتی «سیاهه‌ی پژوهش‌نامه‌های آزاد» [\(Directory of Open Access Journals/ DOAJ\)](#) آنها را بیابند.

^۵ Open Access پژوهش‌نامه‌هایی که در متن نام برده شد از این نوع هستند.

^۶ Self-Archiving برای مثال arXiv در حوزه‌ی علوم پایه.

^۷ Full Open Access

^۸ Hybrid Open Access که در آن فقط برخی از مقالات به شکل آزاد قابل دسترسی هستند.

^۹ Delayed Open Access که در آن مقالات پس از گذشت مدتی از انتشار اولیه، به صورت آزاد ارائه می‌شوند.

^{۱۰} [Public Knowledge Project \(PKP\)](#)

در همین شماره می‌توانید نقش شکل‌گیری همکاری علمی، برای تسهیل جریان دسترسی به مقالات دانشوران را ببینید؛ مقاله «موسیقی دانان یهودی و موسیقی فارس» نوشته «لارنس د. اُپ»، مرحمت همکاران ما در فصلنامه‌ی ماهور است.

یاران مهرگانی:

نرگس ذاکر جعفری

آروین صداقت‌کیش

مهشید فراهانی